

Pensar des de l'oïda

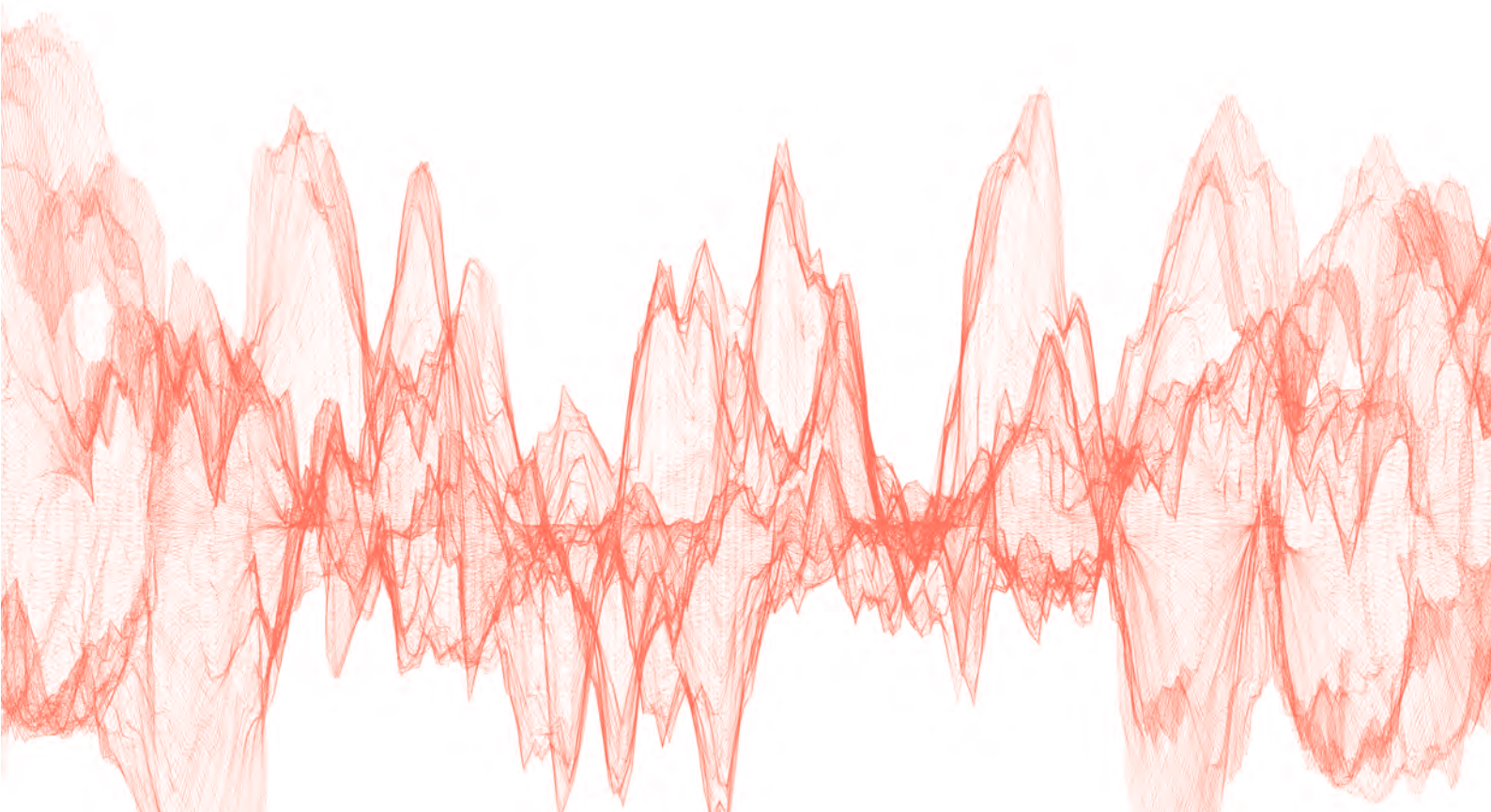
Un mapa possible dels *sound studies*

Els estudis sonors o estudis sobre el so constitueixen una disciplina innovadora que qüestiona el visuocentrisme del pensament occidental.

Per **Marina Hervás Muñoz**

Els *sound studies* són, potser, un dels camps més fructífers dels estudis culturals en els darrers anys. El problema de la seva definició es troba fins i tot en la traducció al català: hauríem de dir-ne «estudis sonors»? Tot seguit ens assalta un dubte, ja que els estudis no «sonen». Per tant, podríem optar per «estudis sobre el so». Però no es tracta solament, com s'esperaria, per exemple, de l'acústica, de pensar en el so com a fenomen físic, sinó també de traçar les implicacions del so i l'escolta per a la construcció de les nostres creences, reflexions i posicionaments sobre i des de la cultura, la identitat, la política o l'espai.

Així mateix, els *sound studies* són els que s'han encarregat de reflexionar, como suggereix Douglas Kahn, entre d'altres, sobre la irrupció del so en les arts plàstiques o, almenys, en el seu irremeiable creuament. Això ha donat lloc no solament al gir sònic (*sonic turn*) de les arts —és a dir, el seu creixent i patent interès pel so i la consciència de la realitat sònica de l'espai on se situen les obres—, sinó també a l'art sonor. Un dels problemes de la definició dels *sound studies* i de la seva traducció té a veure, també, amb la recepció desigual en el món de parla hispana, que encara espera veure en castellà alguns dels tre-

balls més rellevants d'aquest àmbit, escrits fonamentalment en anglès. El que és complex i desconcertant d'aquests estudis és que uneixen, com succeeix en la resta dels estudis culturals, una multitud de disciplines que amplien els seus objectes d'estudi mitjançant la incorporació del problema del so. Per això, no es tracta només de considerar els *sound studies* com una disciplina més o menys innovadora per dret propi, sinó també de com es modifiquen altres sabers quan atenen el so.

No hi ha, de moment, consens sobre quan sorgeixen els *sound studies*, però a poc a poc, si més no de manera provisional, s'han anat constituint els temes que articulen el discurs sobre aquests estudis. Una de les línies centrals és la que intenta reestructurar la història del pensament occidental des de la crítica del seu visuocentrisme. És el cas, per exemple, de Don Ihde, que reconstrueix com el saber occidental es va anar decantant, a poc a poc, per la primacia de la vista com a aliada del coneixement. De fet, per exemple, en el món grec trobem moltes formulacions de la identitat entre el que es veu i el que se sap. A partir del suposat visuocentrisme occidental es deriven nombroses

qüestions sobre l'estatut i l'«oblit» de l'escolta. Jean-Luc Nancy, per exemple, es pregunta: «[el] filòsof no serà qui entén sempre [...] però no pot escoltar, o més precisament, qui neutralitza en si mateix l'escolta, i això per poder filosofar?».

Un altre dels temes centrals és la reflexió sobre la tecnologia i la seva incidència en la nostra relació amb el món. Jonathan Sterne, per exemple, rastreja com la tecnologia ha modificat la nostra manera d'escoltar i reproduir sons, una cosa que implica la música i també aparells com el telèfon —que propicien el distanciament entre interlocutors en la comunicació, és a dir, la reducció del cos (com a totalitat) a la veu (com la seva expressió particular)—. Treballs com els de Tara Rodgers recalquen que no hi ha relació neutral amb la tecnologia. En concret, ella se centra en com la tecnologia s'ha desenvolupat associada a una forma específica de masculinitat i a principis de dominació i control.

Així mateix, els *sound studies* també s'han ocupat de repensar el propi cos com a «cos sonor». Aquest treball s'ha

«La tecnologia ha modificat la nostra manera d'escoltar i reproduir sons, una cosa que implica la música i també aparells com el telèfon.»

centrat significativament en la veu, on destaca en especial la investigació d'Adriana Cavarero i Anna Karpf. Ambdues reescriuen el pensament occidental atenent a la «descorporeïtzació de la veu», que ha estat desigual en l'àmbit masculí i en el femení. Mentre que la veu masculina s'associava al discurs i a la raó, la femenina conservava el seu component sensual. D'aquests estudis extraïem conclusions que donen compte d'experiències quotidianes com, per exemple, el fenomen que les dones tendeixen a parlar amb una veu més greu en alguns contextos per tal de ser considerades amb la mateixa autoritat que els seus col·legues homes.

En els darrers anys, un dels temes que més ha transcendit és la reconfiguració de l'espai en funció del so. Almenys des de la publicació de *The Soundscape*, de R. Murray Schafer, en la dècada dels setanta —que segueix la petja de *L'art dels sorolls*, un manifest futurista de Luigi Russolo de 1913— va començar a estendre's la noció de l'organització acústica i sònica de la nostra experiència de l'espai. El «paisatge sonor» buscava reformular la primacia d'allò visual en l'ordenació de la percepció sensible i ressituar la definició de *soroll* i *so*. Murray Schafer, per exemple, considera que «els sorolls són els sons que hem après a ignorar». Jacques Attali, per la seva banda, assenyalava que «el soroll no existeix en si mateix, sinó en relació amb el sistema en què s'inscriu». Karin Bijsterveld fa un pas més i especifica que bona part de la configuració de les ciutats modernes té a veure amb la constitució de polítiques sobre el soroll, que es formulen des de la confiança en el soroll com a garant del progrés, que s'expressa directament, per exemple, en el registre sònic del bon funcionament de les maquinàries. Això implica que les societats contemporànies, gradualment, s'han articulat des del «pavor al silenci». A parer seu, combatre el soroll com a problema públic s'enfronta —almenys— amb tres assumptes. Per una banda, l'aparent conflicte entre el progrés econòmic i tecnològic amb el model d'una vida tranquil·la i silenciosa. Per l'altra, la subjectivitat de l'escolta, i, per acabar, les «prioritats sensibles» de la cultura occidental. Brandon Labelle segueix de prop el treball de Bijsterveld

i estableix una anàlisi detallada de com espais quotidians s'articulen tant per allò visual com per allò sonor. Segons la seva opinió, l'espai que emergeix en l'anàlisi d'allò sonor «excedeix en molts casos els paràmetres convencionals i les possibilitats de la representació», que és com normalment s'han entès allò espacial i també la geografia cultural. La topografia urbana ha de traçar-se, segons ell, des d'allò aural, en la mesura que allò sonor no és reducible a relacions de pertinença (com «s'atrapa» un so?, podríem «captar», per exemple, per a sempre, la veu de la nostra mare?) i que es caracteritza per la divergència i el desplaçament (on és el so? Tal com apareix, desapareix per a sempre).

El so, com a ens *fora de lloc*, modifica la noció d'espai. En particular, a LaBelle li interessa com es trastoca la divisió entre allò públic i allò privat a través del so. L'ordenació del soroll s'articula des d'una noció normativa: l'ordenació del soroll ens permet estar «amb altres» des del respecte o des de la transgressió del seu silenci. Però, per a LaBelle, escoltar el veí cantant sota la dutxa o el seu televisor implica una «conectivitat» inesperada rere la —suposada— protecció de les parets del —suposat— espai privat. A través dels murs es revela part de l'espai de l'altre sense necessitat d'allò visual. La intimitat es trenca per la participació del so. La complexitat de la determinació d'allò públic i allò privat per la capacitat transgressora del so, aleshores, implica una elaborada discussió sobre com i en quins termes es mesura el so quant a «molèstia social». El so, per a ell, té un caràcter relacional que afecta tant el «contacte social» com el sentiment que atribuïm a un espai.

El mateix concepte de comunitat està travessat per allò sonor. L'altre és entès, a parer seu, com un ésser sorollós que intervé en la comunitat. Per tant, assenyalava, el silenci «actua com un principi d'ordenació social». Allò silenciós seria «allò normal», i el soroll, allò que desequilibra la normalitat a què aspira. És en aquest context que LaBelle proposa pensar en l'«agència sònica», que s'articula des de la pregunta: per on pren forma l'esfera pública? Des de

Jonathan Sterne, autor d'una de les obres fundacionals dels sound studies, *The Audible Past* (2003).

la primacia d'allò visual, bona part de l'esfera pública era considerada des de les nocions «aparició» i «exposició». L'escolta obre la dificultat i el repte polític que el que s'escolta i la seva font poden no ser evidents, ni reconeixibles, o poden no «aparèixer», en sentit emfàtic, mai. LaBelle suggereix, així, expandir l'«aparició» des de les invisibilitats, allò liminal, allò inimaginable, allò inaudit. ●

Bibliografia

- ATTALI, Jacques (1977). *Bruits*. París: PUF (trad. cast.: *Ruidos, una economía política de la música*. Madrid / Ciutat de Mèxic: Siglo XXI).
- BIJSTERVELD, Karin (2008). *Mechanical Sound. Technology, Culture and Public Problems of Noise in the Twentieth Century*. Londres/Cambridge (Massachusetts): MIT Press.
- CAVARERO, Adriana (2005). *For More than One Voice. Toward a Philosophy of Vocal Expression*. Stanford: Stanford University Press.
- IHDE, Don (2007). *Listening and Voice. Phenomenologies of Sound*. Nova York: State University of New York Press.
- KAHN, Douglas (2001). *Noise, Water, Meat. A History of Sound in the Arts*. Londres/Cambridge (Massachusetts): MIT Press.
- KARPE, Anne (2006). *The Human Voice. How this Extraordinary Instrument Reveals Essential Clues About Who We Are*. Nova York/Londres: Bloomsbury.
- LABELLE, Brandon (2010). *Acoustic Territories. Sound Territories and Everyday Life*. Nova York: Continuum.
- LABELLE, Brandon (2018). *Sonic Agency*. Londres: Goldsmiths Press.
- NANCY, Jean-Luc (2002). *À l'écoute*. París: Galilée (trad. cast.: *A la escucha*. Madrid: Amorrortu, 2008).
- SCHAFER, R. M. (1977). *The Soundscape. Our Sonic Environment and the Tuning of the World*. Rochester: Destiny (trad. cast.: *El paisaje sonoro y la afinación del mundo*. Barcelona: Intermedio, 2013).
- STERNE, Jonathan (2003). *The Audible Past*. Durham/Londres: Duke University Press.